

บทคัดย่อ

รูปแบบอุโบสถ ช่วง พ.ศ. 2484-2510 ในจังหวัดอุดรธานี : กรณีศึกษากลุ่มรูปแบบผสมอิทธิพลช่างญวนและพื้นถิ่น

ภายหลังจากอุโบสถแบบมาตรฐาน ได้เผยแพร่ออกไปยังจังหวัดต่างๆ ในประเทศไทย เพื่อใช้ในการก่อสร้างตามกำลังปัจจัยแสดงถึงเอกลักษณ์ของชาติ ตามมติชาตินิยมสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม พ.ศ. 2483 จังหวัดอุดรธานีได้รับแนวทางปฏิบัติดังกล่าวเช่นกัน อย่างไรก็ตามก็เกิดกลับพบรูปแบบอุโบสถเกิดขึ้นโดยการผสมกันระหว่างแบบมาตรฐานและพื้นถิ่น แบบที่กล่าวคือ การใช้ผังและส่วนประกอบตกแต่งจากภาคกลาง ผสมกับรูปแบบฝีมือช่างญวนเข้าด้วยกัน ซึ่งมีจุดเด่นที่วงโค้งครึ่งวงกลมระหว่างหัวเสา

การรับเอารูปแบบจากรัฐบาลในขณะนั้น มีข้อจำกัดในเรื่องของการก่อสร้างที่ใช้ช่างพื้นถิ่นเป็นคนสร้าง ซึ่งทำให้ลวดลายคลาดเคลื่อนจากต้นแบบ หรือมีการรับรูปแบบส่วนตกแต่งเข้าไปผสมผสานกับกลุ่มพื้นถิ่น ปะปนกัน และมักพบกลุ่มรูปแบบที่มีอิทธิพลภาคกลางอยู่เป็นจำนวนมากในเขตเฉพาะอำเภอเมืองเท่านั้น การกระจายแบบมาตรฐานของการสร้างอุโบสถจึงมีการรับรูปแบบเฉพาะในเขตพื้นที่ดังกล่าว อำเภอที่ห่างออกไปไม่ได้รับรูปแบบมากเท่าที่ควร แสดงให้เห็นถึงสังคมเฉพาะในเมืองเท่านั้นที่รับรูปแบบจากส่วนกลาง ตรงกับการออก พระราชบัญญัติว่าด้วยระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน

Abstract

Pibulsongkram's Ordination Hall Standardization Plans

During Field Marshal P. Pibulsongkram's ultra-nationalistic and totalitarian regime, an act of parliament was passed (in 1940) to standardize Temple Ordination Halls throughout Thailand. The proposed standard building was based on Chinese Yuan craftsmanship, combined with local techniques and forms; for example, the decoration of the central building featured a curved half-circle with a the head pole.

Restrictions on the use of local construction and engineering techniques caused multiple problems for the builders of the ordination halls. The local craftsmen had no choice but to blend local techniques with the centralized plans which created wide variation across different districts and regions. As such, the centralized ideas of standardized temple ordination halls, as per the Government Administration Regulations Act, was unworkable in practice and must be considered a failure.

รูปแบบอุโบสถ ช่วง พ.ศ. 2484-2510 ในจังหวัดอุดรธานี : กรณีศึกษากลุ่มรูปแบบผสมอิทธิพลช่างญวนและพื้นถิ่น*

ชาวลิต อธิปัตยกุล**

นับแต่จอมพล ป. พิบูลสงคราม ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีใน พ.ศ. 2481 มีนโยบายในการพัฒนาด้านวัฒนธรรมหลายประการในแนวชาตินิยมเปลี่ยนแปลง ประเพณีและวัฒนธรรม บางอย่าง¹ ผลกระทบจากเหตุการณ์ดังกล่าวหลังจากนั้นทาง รัฐบาลได้มีมติให้กรมศิลปากรออกแบบ พระอุโบสถ ให้คงไว้ด้วยลักษณะที่งดงามแสดง ถึงวัฒนธรรมของชาติ มีขนาดต่างกันให้เลือก 3 แบบ ให้ชื่อว่า แบบ ก. แบบ ข. และ แบบ ค. ซึ่งพระพรหมพิจิตรเป็นผู้ได้รับมอบหมายในการออกแบบ เมื่อ พ.ศ.2483 และ ให้จัดส่งแบบดังกล่าวไปยังจังหวัดต่าง ๆ เพื่อให้ประชาชนดูเป็นตัวอย่าง และให้ผู้มีจิต ศรัทธาได้สร้างตามกำลังปัจจัย²

* เป็นส่วนหนึ่งในของวิทยานิพนธ์ เรื่อง “รูปแบบอุโบสถในเขตจังหวัดอุดรธานี ช่วง พ.ศ. 2511-2530 และการสืบเนื่องทางงานช่าง” หลักสูตรปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชา ประวัติศาสตร์ศิลปะไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร. โดยมีศาสตราจารย์ ดร.สันติ เล็กสุขุม เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา

** นักศึกษาระดับปริญญาตรีบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะไทย คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร.

¹ ในหัวข้อชีวิตและการเมือง ดูเพิ่มเติมใน http://th.wikipedia.org/wiki/แปลก_พิบูลสงคราม.

² ลิปปะ ดั่งผึ้ง, “การศึกษาสถาปัตยกรรมโครงสร้างคอนกรีตของพระพรหมพิจิตร”, (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2548), 218.

จากนโยบายชาตินิยม แนวคิดดังกล่าวจึงทำให้เกิดรูปแบบพระอุโบสถมาตรฐานในช่วงเวลานี้ทุกจังหวัดในประเทศไทย และพื้นที่ที่มีปรากฏการณ์ชัดเจนให้ศึกษา คือ จังหวัดอุดรธานีเป็นกรณีศึกษา โดยในการศึกษามีความมุ่งหมายเพื่อให้ทราบข้อเท็จจริงในการสร้างอุโบสถว่าต้องเป็นแบบมาตรฐานที่ทุกจังหวัดยึดถือในการก่อสร้างหรือไม่ ในการศึกษาได้เลือกกลุ่มตัวอย่างเป็นอุโบสถที่สร้างขึ้นในช่วง พ.ศ. 2484-2510 เพราะเป็นช่วงหลังจากการออกแบบมาตรฐานและก่อนการเข้ามาของแบบจากกรมการศาสนา โดยมีผลการศึกษาดังบรรยายต่อไปนี้

กลุ่มรูปแบบที่ 1 กลุ่มผสมฝีมือรูปแบบช่างฉนวนและพื้นถิ่น

1 ความหมาย

กลุ่มผสมฝีมือรูปแบบช่างฉนวนและช่างพื้นถิ่น คือกลุ่มที่รับเอารูปแบบเฉพาะอย่างของช่างฉนวนเข้ามาผสมผสานกับช่างฝีมือพื้นถิ่น³ จุดเด่นเฉพาะกลุ่มนี้คือวงโค้งครึ่งวงกลม

2 กลุ่มผสมฝีมือรูปแบบช่างฉนวนและช่างพื้นถิ่น จากการศึกษาตั้งข้อสังเกตของกลุ่มรูปแบบผสมอิทธิพลช่างฉนวนและพื้นถิ่น ดังนี้

ส่วนฐาน นิยมทำผนังสี่เหลี่ยมผืนผ้าแบบมีมุขหน้า ฐานบัวลูกแก้วอกไก่ หน้ากระดานเรียบดั้งเดิม มักนิยมทำบันไดขึ้นด้านข้างเป็นอิทธิพลของฝีมือช่างฉนวนเฉพาะที่มีมุขหน้าเท่านั้น ตัวอย่างที่วัดกลาง อำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม⁴ หนึ่งผนังที่มีบันไดทางขึ้นด้านข้างทางมุขหน้า-หลัง เป็นแบบมาตรฐานจากส่วนกลาง พ.ศ. 2483 ในแบบ ก. ที่ช่างฉนวนได้รับอิทธิพล (ภาพที่ 1)

³ ช่างฉนวนมีความสามารถในการก่ออิฐถือปูน ลักษณะเด่นชัด คือ วงโค้งและระเบียงมุขเจาะช่องสี่เหลี่ยม หรือรูปวงรีไขแนวตั้งเสมอ วิโรฒ ศรีสุโร, สิมอีสาน, (กรุงเทพฯ : เมฆาเพรส, 2536), 310.

⁴ เป็นสิมฉนวนที่ทำผนังบันไดขึ้นทางด้านข้างของมุขหน้า สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2430 โดยองแมต คนฉนวนอพยพ ดูเพิ่มเติมใน วิโรฒ ศรีสุโร, เรื่องเดียวกัน, 342.

ส่วนตัวอาคาร มักเจาะช่องหน้าต่างระหว่างช่วงเสา เช่น ที่วัดบุญญานุสรณ์⁵ วัดรัตนาราม⁶ อำเภอนองวัวซอ วัดโพธิ์ไชยศรีสะอาด⁷ อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี (ภาพที่ 2) รูปแบบดังกล่าวปรากฏลักษณะเดียวกันกับวัดโพธิ์ชัยศรี และวัดโคธาราม อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี ที่ช่างฉวนออกแบบและควบคุมการก่อสร้าง กล่าวคือ อุโบสถฝีมือช่างฉวนมักออกแบบให้มีเฉพาะมุขหน้า และวงโค้งครึ่งวงกลมด้านหน้า และด้านข้างของมุข ไม่นิยมการประดับด้วยคันทวย สืบเนื่องจากใช้ผนังที่ก่อฉาบด้วยปูนเป็นตัวถ่ายเทน้ำหนักจากหลังคาแทน (ภาพที่ 3) ในขณะเดียวกันกลับพบกลุ่มที่ทำมุขหน้า-หลัง ในช่วงเวลาดังกล่าวเช่นเดียวกัน ย่อมหมายความว่า ผังดังกล่าวเกิดจากแบบมาตรฐานที่กล่าวผ่านมา ตัวอย่างที่วัดสว่างสามัคคี⁸ วัดหนองบู่⁹ และวัดโนนนิเวศน์¹⁰ อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี วัดกลุ่มนี้มีรูปแบบเฉพาะร่วมของอิทธิพลฝีมือช่างฉวนให้เห็น คือ วงโค้งครึ่งวงกลมที่มุขด้านหน้า-หลังของอุโบสถ รูปแบบดังกล่าวมีตัวอย่างปรากฏมาก่อนหน้าที่วัดทองนพคุณ อำเภอยักษ์ภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม¹¹

⁵ วัดบุญญานุสรณ์ บ้านหนองวัวซอ ตำบลหมากหญ้า อำเภอนองวัวซอ จังหวัดอุดรธานี อาคารก่อผนังทับด้วยปูน สร้างเมื่อ พ.ศ. 2490 ใน กรมการศาสนา, ประวัติวัดที่ราชอาณาจักร, เล่ม 10 (กรุงเทพฯ: การศาสนา, 2534), 182.

⁶ วัดบ้านหนองอ้อ ตำบลหนองอ้อ อำเภอนองวัวซอ จังหวัดอุดรธานี สร้างขึ้นจากฝีมือชาวบ้านโดยการนำของเจ้าอาวาสและผู้ใหญ่บ้านช่วยกัน ชาวบ้านนิยมเรียกวัดรัตนาราม อุโบสถสร้าง พ.ศ. 2491 ใน กรมการศาสนา, เรื่องเดียวกัน, 180.

⁷ วัดโพธิ์ศรีไชยสะอาด เป็นวัดที่ตั้งอยู่ที่บ้านหนองใส ตำบลหนองบู่ อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี เมื่อก่อนชาวบ้านเรียกวัดหนองใส อุโบสถสร้างเมื่อ พ.ศ. 2492 ใน กรมการศาสนา, เรื่องเดียวกัน, 297.

⁸ วัดสว่างสามัคคี ตั้งอยู่ที่บ้านสามพร้าว ตำบลสามพร้าว อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี อุโบสถสร้างใน พ.ศ. 2492 ใน กรมการศาสนา, ประวัติวัดที่ราชอาณาจักร, 486.

⁹ วัดหนองบู่ เป็นวัดเก่าเดิมชื่อวัดสุริยวงศาواس บ้านหนองบู่ ตำบลสามพร้าว อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี อุโบสถสร้าง พ.ศ. 2496 ในกรมการศาสนา, เรื่องเดียวกัน, 547.

¹⁰ วัดโนนนิเวศน์ ตั้งอยู่ที่บ้านโนนนิเวศน์ ถนนอุดรสุขวิถี ตำบลหมากแข้ง อำเภอเมือง อุโบสถสร้างเมื่อ พ.ศ. 2500 ใน กรมการศาสนา, เรื่องเดียวกัน, 141.

¹¹ เป็นสิมที่สร้างไม่เกินใน พ.ศ. 2475 อ่านรายละเอียดได้ใน วิโรฒ ศรีสุโร, เรื่องเดียวกัน, 360.

ในส่วนของซุ้มประตู-หน้าต่าง รวมถึงลวดลายประดับส่วนมากเป็นฝีมือช่างคนไทยมากกว่าฝีมือช่างญวน¹² (ภาพที่ 4) ขณะที่ลวดลายกรอบซุ้มประตู-หน้าต่างมีการประดับที่ต่างกันอย่างได้แก่ ส่วนของวัดที่มีมุขหน้า เช่น วัดบุญญานุสรณ์ประดับด้วยภาพพระพุทธรูป หรือลวดลายธรรมชาติที่วัดรัตนาราม ล้วนมีการประดับลวดลายดังกล่าวมาก่อนหน้านั้นทั้งสิ้นที่เป็นอิทธิพลฝีมือช่างญวน ตัวอย่างที่ วัดโพธิ์ชัย ศรี วัดโคธาราม อำเภอบ้านฝื่อ และวัดพระแท่น อำเภอพิบูลย์รักษ์ จังหวัดอุดรธานี ส่วนซุ้มบันแถลงในฝั่งที่มีมุขหน้า-หลัง มักนิยมประดับด้วยภาพเทพนมเป็นการรับรูปแบบจากภาคกลาง

ส่วนบนหลังคา เฉพาะกลุ่มที่มีมุขหน้า-หลังเท่านั้นที่ประดับคันทวยรูปนาคในแบบดั้งเดิม (ภาพที่ 5) คือการใช้ไม้แกะสลักตั้งปรากฏมาก่อนที่วัดโยธานิมิตร, วัดสุริยาราม อำเภอเมือง และวัดพระแท่น อำเภอพิบูลย์รักษ์ จังหวัดอุดรธานี รวมถึงโหง่และตัวนาคที่ยังคงรูปแบบพื้นถิ่น ยกเว้นกรณีซ่อมแซมบูรณะหลังคาใหม่ปรับเปลี่ยนเป็นซ้อฟ้าแบบภาคกลางทันที ส่วนการประดับตกแต่งบริเวณส่วนต่างๆ ไม่มีความแตกต่างกัน

จึงอาจสรุปได้ว่าระยะเวลาดังกล่าวผนังใช้แบบจากแบบมาตรฐาน ก. จากทางราชการ และยังคงรับเอาลักษณะเฉพาะร่วมของฝีมือช่างญวน มาก่อสร้างในช่วงเวลาดังกล่าว คือวงโค้งครึ่งวงกลม ขณะเดียวกันก็ยังมีปรับเปลี่ยนพัฒนาโดยการผสมผสานอิทธิพลจากภาคกลางเข้ามาผสมกับพื้นถิ่น โดยเลือกเน้นเอาเฉพาะบางส่วนของรายละเอียดเพิ่มเติมในการตกแต่งซึ่งไม่มากนัก เช่น ที่วัดโนนนิเวศน์ ซึ่งสร้างใน พ.ศ. 2500 ยังคงสร้างอุโบสถในแบบมีมุขหน้า-หลัง และมีวงโค้ง รวมถึงส่วนบนซึ่งยังคงสืบทอดรูปแบบพื้นถิ่นดั้งเดิม (ภาพที่ 6)

3. ตัวอย่าง กลุ่มผสมฝีมือรูปแบบช่างญวนและช่างพื้นถิ่น

ยกตัวอย่างที่วัดบุญญานุสรณ์ อุโบสถวางในผังสี่เหลี่ยมผืนผ้า หันหน้าไปทางทิศตะวันออกก่อนผนังที่บานด้วยปูน มีมุขหน้า วงโค้งครึ่งวงกลมประดับด้านหน้าและด้านข้าง ส่วนฐานจมนดินเหลือเฉพาะบัวคว่ำบัวหงาย บันไดทางขึ้นด้านหน้า (ภาพที่ 7)

¹² ลวดลายของช่างญวนจะมีรูปแบบออกไปทางลักษณะลายจีน ซึ่งจะมีความแตกต่างโดยการสังเกตแยกแยะลวดลายได้ ข้อเสนอแนะจากศาสตราจารย์ ดร.สันติ เล็กสุขุม และรองศาสตราจารย์ ดร.ศักดิ์ชัย สายสิงห์ ในการสำรวจข้อมูลศิลปกรรมในเขตอีสานตอนบน ณ สิมวัดกลางท่า อำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม 25 พฤษภาคม 2550.

ส่วนตัวอาคาร ด้านหน้าทางขึ้นเจาะช่องวงโค้งประดับด้วยลายแข่งสิงห์ เบริ่ง मुखหน้าเจาะช่องสี่เหลี่ยมด้านตั้ง ด้านข้างเจาะช่องหน้าต่างระหว่างช่วงเสา ทำเป็นซุ้มบันแถลงกรอบลายแข่งสิงห์ออกแบบชุดเดียวกับด้านหน้า (ภาพที่ 8) ประดับ พระพุทธรูปประทับนั่งสมาธิ และพุ่มดอกไม้ภายในซุ้ม บานหน้าต่างแกะสลักลายพรรณพฤกษาไม่ซ้ำแบบกัน ประตูดอกแบบเป็นชุดเดียวกับหน้าต่าง ประดับด้วยภาพ พระพุทธองค์ประทับนั่งไตรมาสไม้ขนาดด้วยภาพบุคคลและพุ่มดอกไม้ ระบายสีพื้นหลัง สีแดงบานประตูแกะสลักไม้ลวดลายดอกพุดตาน (ภาพที่ 9)

ส่วนบนหลังคา บริเวณมุขด้านหน้าประดับด้วยภาพราหูและนางฟ้า กรอบ หน้าจั่วด้านหน้าประดับปูนปั้นเทพพนมแวดล้อมด้วยลายก้านขด กรอบจั่วด้านหลัง ประดับปูนปั้นภาพอรุณเทพบุตร (ภาพที่ 10) โหงงและตัวนาคแกะสลักด้วยไม้ 2 ตัว หลังคา 2 ตับ สันหลังคาประดับกริบนาคมุงกระเบื้องดินเผาเคลือบสี มุงชั้นใหม่

วิเคราะห์ กลุ่มผสมฝีมือรูปแบบช่างญวนและช่างพื้นถิ่น

ในช่วงเวลาดังกล่าวรูปแบบอุโบสถในเขตจังหวัดอุดรธานี มีการรับรูปแบบ อิทธิพลภาคกลางเข้ามาผสมผสานอยู่บ้างไม่ถึงกับมากนักแต่ในขณะเดียวกันก็ยังคง รูปแบบที่คุ้นเคยมา กล่าวคือ ในกลุ่มที่รับอิทธิพลช่างญวนยังรับรูปแบบที่สามารถดูได้จากวงโค้งครึ่งวงกลมที่ประดับอยู่ที่มุขหน้า-หลังของอุโบสถ ซึ่งเป็นผังอุโบสถมาตรฐาน แบบ ก. อย่างไรก็ตามยังปรากฏรูปแบบลวดลายของแบบภาคกลางเข้าไปปะปนเช่นกัน เห็นได้ชัดคือภาพเทพนมที่ปรากฏอยู่บนกรอบหน้าบันและลายอรุณเทพบุตร

อิทธิพลภาคกลางมีการรับเอารูปแบบจากรัฐบาลในขณะนั้น แต่มีข้อจำกัดในเรื่องของการก่อสร้างที่ใช้ช่างพื้นถิ่นเป็นคนสร้าง ซึ่งอาจทำให้ลวดลายคลาดเคลื่อนจากต้นแบบ หรือมีการรับรูปแบบส่วนตกแต่งเข้าไปผสมผสานกับกลุ่มพื้นถิ่น ปะปนกัน และมักพบกลุ่มรูปแบบที่มีอิทธิพลภาคกลางอยู่เป็นจำนวนมากในเขตเฉพาะอำเภอเมืองเท่านั้น สามารถอธิบายได้ว่าการกระจายแบบมาตรฐานของการสร้างอุโบสถน่าจะมีการรับรูปแบบเฉพาะในเขตพื้นที่ดังกล่าว อำเภอที่ห่างออกไปอาจจะไม่ได้รับรูปแบบมากเท่าที่ควร

อย่างไรก็ดีภายหลังจากที่ทางรัฐบาลได้ผลักดันให้มีนโยบายชาตินิยมขึ้นในปี พ.ศ. 2483 รวมถึงรูปแบบอุโบสถแบบมาตรฐานดังกล่าว ย่อมชี้ให้เห็นถึงสภาพบ้าน

เมืองในช่วงหลังจากที่ได้ประกาศนโยบาย พบว่าชุมชนในเขตอำเภอเมืองมีการรับเอา รูปแบบจากอิทธิพลภาคกลางมากที่สุด ซึ่งให้เห็นถึงอำนาจการปกครองของส่วนกลาง ย่อมมีผลต่อส่วนราชการที่เป็นอำเภอเมืองในการรับคำสั่งและปฏิบัติตามเสียก่อนจึง ค่อยขยายไปสู่อำเภอต่างๆ อย่างไรก็ตามเสียไม่ได้หมายความว่ารูปแบบพื้นถิ่นจะหายไป เสียจนหมด ยังคงมีการย้อนกลับไปสร้างเช่นเดียวกัน คือที่วัดโนนนิเวศน์ ก่อนที่รูปแบบ ภาคกลางจะเข้ามาแทนที่อย่างเต็มรูปแบบตั้งแต่ พ.ศ. 2510 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน

สรุปรูปแบบอุโบสถ ช่วง พ.ศ. 2484-2510 ในจังหวัดอุดรธานี : กรณีศึกษา กลุ่มผสมผีมีรูปแบบช่างฉนวนและช่างพื้นถิ่น

กลุ่มรูปแบบอิทธิพลช่างฉนวนผสมพื้นถิ่น อาจกล่าวได้ว่าผู้คนและชุมชนในช่วงระยะเวลาดังกล่าวนั้น ยังคงสืบทอดรูปแบบอิทธิพลของช่างฉนวน ซึ่งสามารถตรวจสอบย้อนขึ้นไปพบอุโบสถที่มีช่างฉนวนเป็นหัวหน้าควบคุมงานการก่อสร้าง ตรงกับช่วงเวลาที่มีการอพยพลี้ภัยจากสงครามของชาวเวียดนาม ในกลุ่มดังกล่าวช่างที่มีความชำนาญในการก่อสร้างผนังก่ออิฐด้วยปูนเข้ามาด้วย ซึ่งนำมาด้วยรูปแบบที่ ปรากฏพบเห็นในจังหวัดที่ติดริมแม่น้ำโขงเป็นส่วนใหญ่ ด้านรูปแบบจากส่วนกลางในการดำเนินนโยบายของรัฐบาลได้มีแบบมาตรฐานในการสร้างอุโบสถเพื่อให้เป็นระเบียบ ตามที่กล่าวผ่านมา แสดงให้เห็นถึงสังคมเฉพาะในเมืองเท่านั้นที่รับรูปแบบจากส่วนกลาง ตรงกับการออกพระราชบัญญัติว่าด้วยระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน โดยให้อำนาจการบริหารอยู่ในความรับผิดชอบของผู้ว่าราชการจังหวัด โดยให้ยกเลิกการบริหารส่วนภูมิภาค ในช่วง พ.ศ. 2495¹⁵ อย่างไรก็ตามบริเวณรอบๆ ตัวอำเภอเมืองรูปแบบอุโบสถยังคงสืบทอดพัฒนาทางงานช่างจากกลุ่มแรกที่ปรากฏ ย่อมเป็นเครื่อง พิสูจน์ให้เห็นได้อย่างชัดเจนถึงการรับอิทธิพลจากส่วนกลาง ซ้ำยังเป็นการยืนยันความ สอดคล้องถึงรูปแบบพื้นถิ่น เมื่อนำไปเทียบกับพระประธานในอุโบสถ กลุ่มดังกล่าวมี ความเป็นพื้นถิ่นมากกว่า อนึ่งอุโบสถอิทธิพลภาคกลางมักพบรูปแบบพระพุทธรชินราช เป็นพระประธานในอุโบสถโดยเฉพาะในอำเภอเมืองเท่านั้น เช่น ที่วัดมัชฌิมาวาส อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี

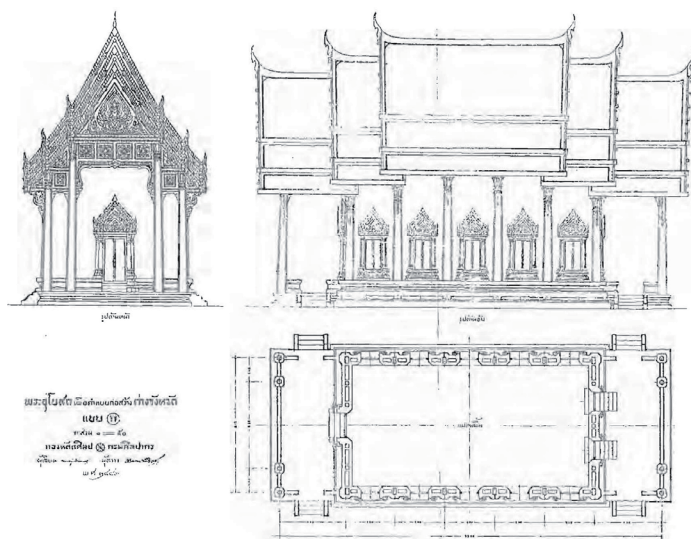
¹⁵ กระทรวงมหาดไทย, ประวัติเมืองอุดรธานี, (กรุงเทพฯ : อมรินทร์, 2538), 3-6.

บรรณานุกรม

กรมการศาสนา. ประวัติวัดทั่วราชอาณาจักร. เล่ม 10 กรุงเทพฯ: การศาสนา, 2534.
กระทรวงมหาดไทย. ประวัติเมืองอุดรธานี. กรุงเทพฯ : อมรินทร์, 2538.
วิโรฒ ศรีสุโร. สิมอีสาน. กรุงเทพฯ : เมฆาเพรส, 2536.
สิปปะ ตังผึ่ง. “การศึกษาสถาปัตยกรรมโครงสร้างคอนกรีตของพระพรหมพิจิตร”,
วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์
สถาปัตยกรรม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2548.

สัมภาษณ์

ข้อเสนอแนะ ศาสตราจารย์ ดร.สันติ เล็กสุขุม และรองศาสตราจารย์ ดร.ศักดิ์ชัย
สายสิงห์ ในคราวสำรวจข้อมูลศิลปกรรมในเขตอีสานตอนบน ณ สิมวัดกลางท่า
อำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม 25 พฤษภาคม 2550.
ข้อเสนอแนะ รองศาสตราจารย์ ดร.ศักดิ์ชัย สายสิงห์ ในคราวตรวจร่างรายงาน วิชา
สัมมนาวิเคราะห์ข้อมูลด้านประติมากรรมไทย สาขาประวัติศาสตร์ศิลปะไทย
คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร วันที่ 15 กันยายน พ.ศ. 2551

ภาพที่ 1 แบบมาตรฐานอุโบสถ แบบ ก. พ.ศ. 2483

ที่มา : หอจดหมายเหตุแห่งชาติ

ภาพที่ 2 การแบ่งช่องหน้าต่างระหว่างช่องเสา

ตัวอย่างที่วัดบุญญาสุนทร อำเภอนองวัวซอ จังหวัดอุดรธานี

ภาพที่ 3 การใช้ผนังรับน้ำหนักเป็นแบบอิทธิพลฝีมือช่างญวน
จึงไม่นิยมประดับคันทวย
ตัวอย่างที่วัดบุญญานุสรณ์ อำเภอหนองวัวซอ จังหวัดอุดรธานี

ภาพที่ 4 กรอบซุ้มบันแถลงด้านบนประตูทางเข้า ฝีมือช่างพื้นถิ่น
ตัวอย่างที่วัดบุญญานุสรณ์ อำเภอหนองวัวซอ จังหวัดอุดรธานี

ภาพที่ 5 การแบ่งช่องหน้าต่างระหว่างช่องเสาตัวอย่างที่วัดสว่างสามัคคี อำเภอเมือง จังหวัดอุตรธานี

ภาพที่ 6 ผังแบบมุขหน้า-หลัง ยังคงสืบเนื่องที่วัดโนนนิเวศน์ อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี

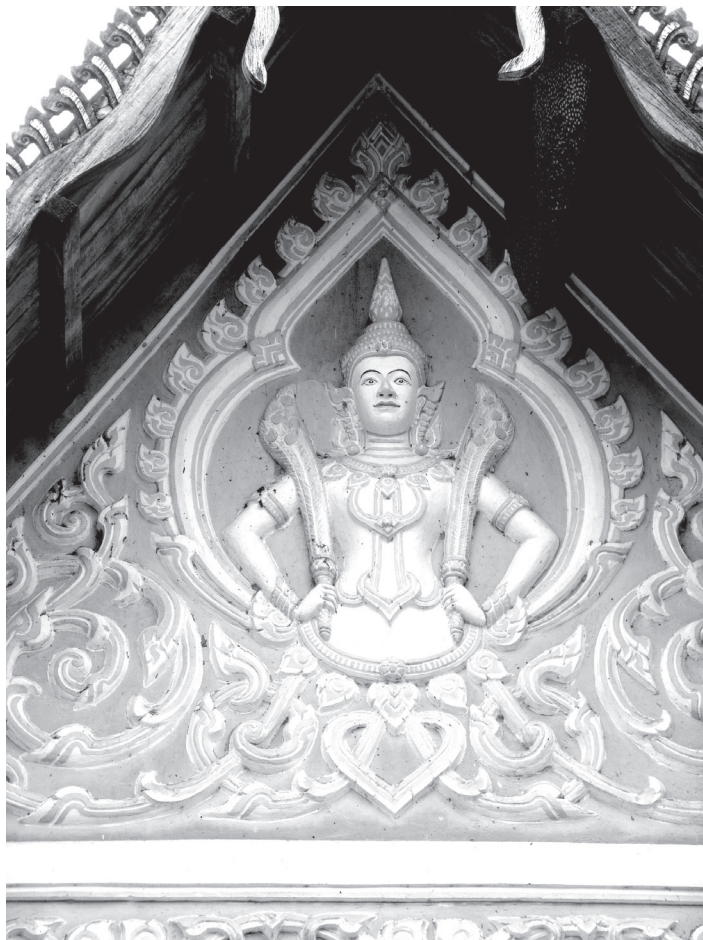
ภาพที่ 7 ฐานจมลงดินเห็นเค้าโครงฐานบัวลูกแก้วอกไก่
ที่วัดบุญญานุสรณ์ อำเภอหนองวัวซอ จังหวัดอุดรธานี

ภาพที่ 8 กรอบวงโค้งอิทธิพลช่างฉวนประดับลายแข่งสิงห์แบบไทย
ตัวอย่างที่วัดบุญญานุสรณ์ อำเภอหนองวัวซอ จังหวัดอุดรธานี

ภาพที่ 9 บานประตูสลักลวดลายดอกไม้ใบไม้พรรณพฤกษา
ที่วัดบุญญานุสรณ์ อำเภอหนองวัวซอ จังหวัดอุดรธานี

ภาพที่ 10 ภาพอรุณเทพบุตรอิทธิพลภาคกลาง บนกรอบจั่วด้านหลัง
ที่วัดบุญญานุสรณ์ อำเภอหนองวัวซอ จังหวัดอุดรธานี